

Вихованець Зоріна Сергіївна

*Кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземних мов
з курсом латинської мови та медичної термінології
Вінницький національний медичний Університет ім. М. П. Пирогова
(м. Вінниця, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-1653-5873>
e-mail: zarina.vyhovanec@gmail.com*

ДИСКУРС-ПОЗИЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СОЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА ДІЯЛЬНОСТІ

Резюме

У статті проводиться соціально-філософський аналіз дискурсивних політико-ідеологічних практик освіти як чинника залучення суб'єкта соціальної діяльності до державотворчих процесів у світі нових можливостей. Було проаналізовано соціокультурні механізми трансляції досвіду національних здобутків попередніх поколінь до виховного процесу та соціальних практик своїх дієвих нащадків у вигляді процедурних видозмін і інноваційних освітніх засобів у процесі політичної соціалізації майбутніх громадян суверенного державницького простору. Виявлено дієві способи дотримання та контролю сучасних міжнародних правових норм із захисту прав і свобод людини у сфері освіти, а також можливості рівноправного доступу кожного суверенного індивіда до інтелектуальних здобутків глобалізованого суспільства на всіх рівнях навчального процесу. Окремо проаналізована ситуація, яка підтверджує думку, що переважна більшість представників наукового співтовариства визнає той факт, що мирна політика діалогового спілкування переживає соціально-політичну кризу та потребує новітніх методів всебічної кореляції міжнародної колективної взаємодії заради єдиного планетарного діалогу.

У головних положеннях висновку зазначено, по-перше, дискурс-позиція культури політичної освіти характеризує ідеологічні переконання, ідеї суспільного розвитку, ціннісні аспекти повсякденних соціальних

практик, які переважали в державі у конкретно-визначені періоді цивілізаційного поступу; по-друге, освітній чинник політико-правового виховання визначає громадянську позицію молодих людей, впливає на форми їх соціальної активності, набуває статус базової засади процесу політичної соціалізації дієвої особистості у відповідній системи державного будівництва. Було доведено такі дослідницькі опінії: 1) феномен соціалізації включає в себе ціннісні орієнтири, політичні переконання та громадянську позицію акторів, виконує стабілізуючу функцію безперервної взаємодії між поколіннями та соціальними групами історично сформованої структури суспільних відносин; 2) він забезпечує актуальний цивілізаційний рівень розвитку наукового знання, який є об'єктивно єдиним для загальноосвітнього процесу в усіх країнах сучасної політичної карти світу; 3) традиційні засоби трансформації світоглядного каркасу етнонаціонального буття певної країни в процесі політичної соціалізації молоді стосуються, як правило, ідеальних уявлень про державну владу та позитивного образу правил необхідної регламентації суспільних відносин, які вже сьогодні не можуть протистояти зростаючому впливу системного підвищення освітнього рівня сучасної дієвої особи; 4) процес пізнавального привласнення знань й навичок критичного мислення високоосвіченого фахівця стимулює процес самоактуалізації його природних якостей та визначає принциповою основою інтелектуальної діяльності ідею відкритості соціального простору для новітніх інноваційних підходів з акцентом на дієвий результат.

Ключові слова: освітній ресурс; інноваційна культура особистості; соціальний суб'єкт діяльності; дискурсивні практики; політична соціалізація; критичне мислення; професійні компетенції; сучасний капітал знань.

Вступ

Ситуація четвертого року збройної агресії російської федерації проти незалежності суверенної України та безпрецедентний супротив української нації висуває на порядок денний нові завдання державної політики у сфері освіти, головними з яких є розробка технологічних програм, проєктів ефективного використання всіх матеріально-технічних ресурсів, інтелектуальних та організаційних зусиль, направлених на забезпечення високої соціальної якості цивілізаційного розвитку своєї країни, а також орієнтація на зміни суспільного модусу відтворення знань. Починаючи з епохи цивілізаційних надбань людства у ХХ ст. роздуми про суспільні виклики стосуються, як правило, проблем аналізу суб'єктності громадян у державотворчих процесах, конкурентних позицій певної країни у світовому господарстві та результатів соціально-економічної політики уряду з точки зору задоволення соціальних потреб власних громадян. Окрім того, на фоні загальноновизнаних проблем державного регулювання в житті цивілізованих країн стрімко вривається питання світової війни та миру в окремих регіонах

планети, до яких, особливо зараз, на місці класових соціальних конфліктів з'являються ситуації культурних війн. Така ситуація характеризується протистоянням між безособовим державним апаратом регулювання суспільних відносин і підтримки панування традиційних правил поведінки у повсякденному бутті, а також принципами ліберально-демократичного характеру соціальних практик в усіх сферах життєдіяльності громадянського суспільства — це драматичний процес соціокультурних перетворень призводить до глибинних протиріччя епохи Постмодерну. Насправді суспільство опиняється на роздоріжжі векторів свого розвитку, до того ж така історична ситуація поступово призводить до так званої війни культур у сучасному світлі. Модерність, за своїм змістом, відкидає ідеал узгодженості, визнаючи тільки моделі вільної дії [1, с. 90], — тобто Суб'єкт починає уособлювати собою свободу дій — це надає можливість сприймати й аналізувати свої вчинки, як деталі мозаїки власної історії життя, а також осягати самого себе у ролі активного дієвця. Панування у XIX-XX ст. ідеї К. Маркса — Ф. Броделя стосовно пріоритетного впливу матеріального базису над політико-ідеологічною надбудовою та інших ідей ліберального капіталізму в соціальних науках у світі цифрових технологій вже не спрацьовує. Ба більше, продовжується процес подальшого розгортання нових форм реалізації ідей політичних революцій після сучасності, розгортається процес паралельного співіснування як держав з пріоритетом політики загального добробуту своїх громадян, так й тоталітарних режимів, причому найгірших зразків XX ст., а також додається неконтрольований вплив і можливості безмежного медіапростору. Отож соціальний суб'єкт діяльності більше не визнає присутності тиску універсальних вимог «правильного» мислення, особистого життя та історичного розвитку, він вже не відчуває себе дивом природи, сенсом історії чи божим творінням.

Отже, формування політичної культури освітніми засобами повинно бути зорієнтоване не тільки на користь суспільству в цілому або, навпаки, мати суто теоретичну значущість, а на самоцінність людини як неповторного й унікального створіння. Базовим положенням зазначених перетворень стає пріоритет досягнення соціальної єдності при збереженні індивідуальних особливостей кожного учасника гуманітарного освітнього капіталу завдяки технологіям масових комунікаційних, що створює можливість для майбутніх фахівців конкурувати і захищати свої позиції в суспільстві нових можливостей. Повсякденні соціальні практики у сучасному соціумі постійно вимагають від суверенного індивіда прийняття складних багаторівневих рішень, можливість забезпечення яких криється в інтелектуально-освітньому осягненні природи, структури та функціональності інноваційного стилю життєдіяльності в усьому різноманітті її вимірів. Людина попросту змушена перелаштовуватися на інноваційний стиль життєтворчості, якщо вона прагне досягнути життєвого успіху і добробуту.

Відповідно, метою даної публікації нами визначено соціально-філософський аналіз дискурсивних політико-ідеологічних практик освіти як чинника залучення суб'єкта соціальної діяльності до державотворчих процесів у світі нових можливостей. Запропоновано такий перелік конкретизованих дослідницьких завдань з метою розкриття означеної теми: 1) проаналізувати соціокультурні механізми трансляції досвіду національних здобутків попередніх поколінь до виховного процесу та соціальних практик своїх дієвих нащадків у вигляді процедурних видозмін і інноваційних освітніх засобів у процесі політичної соціалізації майбутніх громадян суверенного державницького простору; 2) виявити дієві способи дотримання та контролю сучасних міжнародних правових норм із захисту прав і свобод людини у сфері освіти, а також можливості рівноправного доступу кожного суверенного індивіда до інтелектуальних здобутків глобалізованого суспільства на всіх рівнях навчального процесу; 3) здійснити соціально-філософський аналіз феномену критичного мислення як стратегічного ресурсу професійної діяльності людини в умовах актуальних форм політичної соціалізації та нових реалій постіндустріальної архітектоники світового господарства. Зазначимо, що сьогодні безперечним фактом є актуальна емпірико-наукова дослідницька зацікавленість в обґрунтування принципів освітнього процесу трансляції символічної архітектоники етнонаціонального буття свого народу, історичного досвіду та комплексу необхідного обсягу знань і професійних компетенцій для існування у глобалізованому просторі супер-технологічних змін молодією дієвою особою планетарного спільноsvіту.

Методи дослідження

Методологія дослідження зумовлюється проблематикою поставлених завдань та джерелами отримання необхідної інформації, тому головними підходами нашої розвідки визначено: 1) структурно-функціональний підхід, який створює можливість опанування комплексу соціально-політичних функцій освіти, а саме накопичення та передачу багатогранного соціального досвіду цивілізаційного поступу людства; 2) діяльнісний підхід забезпечує розуміння механізмів ідейно-політичної соціалізації молоді діючої особи до внутрішньої динамічної структури соціокультурних ціннісних орієнтацій, поведінкових норм і державотворчих процесів; 3) цивілізаційний підхід фіксує набуття таких професійних навичок і знань, які б відповідали вимогам сучасних інноваційних компетенцій та ефективно використовували можливості академічної мобільності; 4) інтегральний підхід визначає теоретико-методологічну спрямованість дослідження стратегій та ресурсних складових професійної підготовки фахівця, інтерес якого спрямовується на пошук глибинних джерел соціально-економічної динаміки та вимагає критичного осмислення складних конструкцій

полікультурного соціуму. Своєю чергою, метод компаративізму допомагає з'ясувати шлях об'єднання освітніх процесів певної групи країн, які визначаються автором за попередньо визначеними критеріями, виявити специфіку кожної з них та встановити внутрішній взаємозв'язок між ними, забезпечивши, тим самим, порівняльний аналіз ефективності сучасних освітніх систем; методи плюралізму та діалогічного підходу у навчально-виховному процесі визначають пануючі принципи ліберально-демократичного способу державного регулювання, які забезпечують можливість існування різноманітних факторів впливу на молоду людину та створюють своєрідну соціокультурну конфігурацію освітнього простору об'єднаної Європи; методом соціокультурного аналізу функціонування інноваційної культури соціального суб'єкта діяльності у національному освітньому просторі визначено принципи єдності наступності та спадковості, а також актуальності та соціальної потреби.

Результати дослідження

Екзистенція трьохсотлітнього глибинного воєнно-гуманітарного протистояння між Україною та росією, а також іншими гібридними формами жорсткої конфронтації між колишніми союзними республіками єдиного простору СРСР полягає у захисті свого генетичного коду та затвердження саме наших ментальних соціокультурних уявлень про світобудову майбутнього планетарного дому. Враховуючи рівність всіх людей перед Небуттям можемо стверджувати, що відмінності між людьми проявляються не у сфері обмеження діяльності, а у сфері напластування народної культури, вираженням якої є ідея нації. Піднесення української думки на рівень осягнення світу через ідеї етноцентризму підтверджує сучасну процедуру визнання специфіки культури і світової ролі різних націй: «під нацією розуміємо усвідомлену і дієву єдність людей природно-соціального (кровно-етнічного) та духовно-конвенціонального (культурно-історичного) типу, об'єднаних навколо ідеї свободи (вільного буття у власній державі)» [2, с. 12–13]. Між іншим, ще у 1985 році Комітет Міністрів Ради Європи підтвердив свої принципові позиції попередніх резолюцій про навчання правам людини, прийнявши додаткові Рекомендації «Про викладання та вивчення прав людини в школах», де на конкретно-дидактичному матеріалі було визначено змістовний обсяг знань та комплекс необхідних навичок, які мають набуватися в процесі освітнього курсу з прав людини [3], — такий підхід сприяв якісному прориву й ефективному покращенню всіх напрямків навчально-виховного процесу, розширенню смислового значення самої категорії освіти, яка внутрішньо була поєднана з системними змінами в інституційних і морально-практичних сферах реалізації державницьких позицій кожної окремої країни глобалізованого світу.

Принагідно нагадуємо, що починаючи з Античного періоду розвитку цивілізаційних засад людства, виховна так звана формоутворююча діяльність відносилася до сфери політичної практики, причому вона готувала майбутнього громадянина, у першу чергу, до захисту своєї держави та служінню на благо Батьківщини. Поступово політологічний аспект аналізу сфери освітянських послуг, з «легкої руки» М. Фуко, переводиться у площину реалізації влади у суспільному житті, а інституція шкільного навчання отримує назву «дисциплінарного інституту» в якому панує дисциплінарний простір обов'язкового дотримання правил внутрішнього розпорядку такого закладу. Отож людина стає з самого початку своєї адаптації до суспільного життя об'єктом безперервного надзору та контролю: «Інституції завершені й суворі» ... В'язниця має бути вичерпним дисциплінарним апаратом. І то не в одному розумінні: вона повинна враховувати всі аспекти індивіда, його фізичну муштру, його придатність для роботи, щоденну поведінку, погляди на мораль, схильності; ... її дія на індивіда має бути ненастанна, — дисципліна неперервна. І, нарешті, в'язниця забезпечує майже тотальну владу над в'язнями» [4, с. 293], — тому за виразом М. Фуко, створена у XVIII ст. нова система безперервного функціонування влади, поступово закріплює основою свого легітимного існування процедури безапеляційного управління всіма сферами життєдіяльності соціального тіла або стає ефективною владою з всюди проникаючим контролем над всіма сферами життя, причому об'єктом покарання і метою виправлення стає вже не стільки страждання тіла, скільки сама душа людини. Схожими до соціальної практики шкільництва Т. Парсонса, прикладом дисциплінарного простору для М. Фуко стає перш за все дослідження організації навчання в езуїтському шкільному класі заснованого на принципах суперництва та боротьби за різноманітні статусні позиції між ними, але з перебігом часу організація життя класу набуває вигляд «шикування в стрій», класичним прикладом такого підходу згодом стає одноманітно-стандартна освітня парадигма Радянського Союзу, хоча з умовно-благородною метою надавати всім громадянам рівні умови для отримання освітніх послуг, тобто продовжується процес здійснення як безперервного контролю за кожним індивідом дисциплінарного простору, так і за всіма структурними підрозділами класу — школи — департаменту освіти і т. ін.

У свою чергу, Е. Дюркгейм неодноразово звертав увагу на положення про необхідність кожному соціологу шукати особливий підхід до пояснення проблемних явищ у тих структурах і процесах, які піддаються зовнішньому спостереженню. Поняття «пануючої ідеології» ми зустрічаємо у працях А. Грамші та Л. Альтюссера, які створили основу полеміці про природу та значення таких своєрідних «надбудовних» елементів, тут зацікавленість встановлення зв'язку між соціально-економічною інфраструктурою та культурою у широкому сенсі цього терміну. Раніше чи пізніше

суспільство було вимушено продукувати заради свого структурного існування будь-яку, але єдину для більшості панівну ідеологію, яка повинна виконувати базову інтегруючу функцію поряд з іншими засобами підтримання впорядкованого соціального простору державного регулювання. При цьому важливим додатковим «але» зазначеного підходу є положення про те, що навантаження значення впливу ідеології, як способу забезпечення панування певного класу або соціальної групи, заміняє пріоритетне положення детермінанти причинно-наслідкового зв'язку у процесі соціально-філософського осмислення соціальної конфліктології цивілізаційного поступу людства. Дотепер жодна політична система не була спроможна і не зможе ефективно функціонувати без певної узгодженості між політичними правилами гри, які корегуються і підтримуються правлячими елітами, та тими прагненнями народних мас, котрі визначають принципову легітимність своєї влади, особливо в умовах сучасного ліберально-демократичного способу державного управління. Приміром, марксистсько-ленінська форма такого способу виробництва як соціалізм, у значенні першої ланки досягнення соціально-справедливої комуністичної фази суспільного розвитку, водночас, діяла й як політична система, й як тотальна ідеологія — ефективність такого історичного експерименту протягом 70-х років сьогодні є загальновідомою. Мова йде про те, що природа взаємодії між інституційно-структурним і соціокультурним розвитком об'єктивно позбавлена автоматичного характеру врегулювання та має кореляційне відношення, тому що політичні позиції завжди були одними з центральних об'єктів свідомого маніпулювання з боку всіх гравців у просторі влаштування суспільного життя певної країни, а головним способом закріплення оновлених символів і правил життєбудівництва стає прагнення влади за рахунок технологічних засобів масової комунікації транслювати актуальні форми світоглядних постулатів молодому поколінню своїх громадян.

Влада, як політичний феномен, у процесі історичного розвитку суспільства має здатність особливим способом визначати специфічну форму організації соціального порядку, а також створювати чітку структуру контролю за його підтримання за допомогою особливих політичних процедур і засобів. Причому комплексна взаємодія існуючої сукупності соціальних відносин між всіма суб'єктами діяльності в умовах демократичного розвитку аналізуються, як правило, у термінах необхідності їх соціалізації, але це зовсім не означає зникнення дисциплінарного порядку та «принципу паноптикуму». Зміст системної соціалізації, у тому числі й у сфері освітніх практик, вже включається до загального переліку умов соціетальної інтеграції, де відразу відбувається процес раціоналізації впливових технологій влади з використанням новітніх способів їх ідеологічного обґрунтування. У зв'язку з цим, маємо принагідно нагадати, що зворотною стороною процесу соціалізації є її актуально виражений політичний контекст діяльнісного

відношення суверенного індивіда до владних структур і тих способів реалізації державного силового впливу на вирішення внутрішніх соціальних конфліктів.

Отож основою сучасного процесу демократизації освітнього простору стає активізація можливостей політичної соціалізації, як інструмента досягнення суспільного консенсусу узгодження смислів з метою подальшого цивілізаційного поступу країни. Українські реалії вже багаторічного періоду воєнного стану тільки загострили проблематики обґрунтування й досягнення своєї цивілізаційної суб'єктності: «цивілізаційна суб'єктність — рівень соціального й культурного буття країни, коли вона зусиллями власної політичної, наукової, художньої й релігійної еліти усвідомлює власні, а не нав'язані ззовні цінності та формулює справжні національні інтереси. ... Евристичний зміст концепту «цивілізаційної суб'єктності» країни в тому, що суб'єктність розглядається у цілісності її економічних, політичних й духовно-культурних інтенцій» [5]. Наразі класичним прикладом системного аналізу феномена політичної соціалізації з точки зору її можливостей підтримання стабільного стану у політичній системі країни перед обличчям трагічних потрясінь є ідеї відомого американського політолога Д. Істона. Він досліджував різноманітні джерела соціальних потрясінь у контексті невиконання необхідних функцій підтримання соціального порядку з боку політичної системи країни, у такому випадку зниження рівня її нестабільності та перевантаження має здійснюватися за рахунок посилення вимоги до суспільства про необхідність додаткових кейсів підкорення владним структурам [6]. Ідейне обґрунтування зазначеної позиції окреслюється у таких тезах: 1) будь-яке суспільство не може існувати саме по собі, необхідною умовою його збереження є зведений кодекс правил, який є визнаними більшістю населення в якості поведінкових моделей та максимально підкріпленими нормативно-правовими актами; 2) автохтонний процес історичного визнання та трансляція ціннісно-смыслових структур у соціокультурних контекстах громадянської комунікації; 3) патріотичні форми символічної прив'язки життєдіяльності індивіда до спільноти ініціативних громадян своєї держави.

Власне, починаючи з періоду шкільництва, людина опиняється в ситуації довгострокового балансування між внутрішнім середовищем освітнього процесу та залученням у вир політико-ідеологічного зовнішнього впливу, де одразу стикається з ситуацією соціальної нерівності у доступі до освітніх послуг. Нерівність породжує в людині невпевненість у собі та часто гостру реакцію на несправедливу шкалу оцінювання власного інтелектуального ресурсу, змушує індивіда відмовлятися від справжнього себе та вважати будь-який соціальний лад лише фікцією. Така ситуація несприйняття провокує прагнення до домінуванні, причому часто зовсім

невиправданого, в інших сферах життєвого прояву: «любов до домінування зобов'язує людей захищатись одне від одного всередині режиму домовленості, режиму, який не може бути розумний, позаяк він призводить до безуму кожного, упідлеглення законові іншого, що неминуче збудує бажання бути вищим за іншого» [7, с. 98]. Ба більше, тісний взаємозв'язок між сферою функціонування освітянських інституцій і соціальною структурою певного суспільства є наявним у всіх видах його соціальних практик, що породжує різноманітний спектр зазначених проблем і характеризується зіткненням конкуруючих між собою ідеологічних напрямлень. Ситуація особливої актуалізації індустріальної форми просвітництва починається в період формування комплексного аналізу глобалізаційних ризиків з середини ХХ ст., приміром, можуть бути ідеї П. Бурдьє та Ж.-К. Пассарона, які були представлені в їх теорії класового відтворення. Вони надають визначальну роль у сфері просвітництва саме середньому класу з урахуванням його значення в процесах індустріального виробництва, причому акцентують увагу на спробах аналізу символічного спектру подібного тиску, але вже у термінах культурного капіталу та культурного дефіциту. Мова йде про те, що діти, батьки яких належать до середнього соціального прошарку індустріального суспільства, знаходяться у більш вигідних умовах стосовно доступу до високого рівня освіти, тобто мають так званний культурний капітал, у той самий час, як діти із знедолених сімей постійно відчують у цьому культурний дефіцит [8]. Отож державна політика стає саме тим демократичним механізмом регулювання соціального статусу суверенних індивідів і груп в суспільстві, а також, водночас, є засобом реалізації інституціолізованих суспільно-визнаних норм, які спрямовані на підтримку справедливого рівня соціальних прав і обов'язків всіх учасників соціально-трудоких відносин в країні.

Проте раніше, чи пізніше суспільство було вимушено продукувати заради свого історичного виживання будь-яку, але єдину для більшості панівну ідеологію, яка повинна виконувати базову інтегруючу функцію поряд з іншими засобами підтримання впорядкованого соціального простору. При цьому важливим додатковим «але» зазначеного підходу є положення про те, що навантаження значення впливу ідеології, як способу забезпечення панування певного класу або соціальної групи, заміняє пріоритетне положення детермінанти причинно-наслідкового зв'язку у процесі соціально-філософського осмислення соціальної конфліктології цивілізаційного поступу людства. Дотепер жодна політична система не була спроможна, і не зможе ефективно функціонувати без узгоджених політичних правил гри, які корегуються і підтримуються правлячими елітами, та вимірюються тими прагненнями народних мас, котрі визначають принципову легітимність своєї влади, особливо в умовах сучасного ліберально-демократичного способу державного управління. Приміром, марксистсько-ленінська

форма такого способу виробництва як соціалізм, у значенні першої ланки досягнення комуністичної фази суспільного розвитку, водночас, діяла й як політична система, й як тотальна ідеологія — ефективність такого історичного експерименту протягом 70-х років сьогодні є загальновідомою. Мова йде про те, що природа взаємодії між інституційно-структурним і соціокультурним розвитком об'єктивно позбавлена автоматичного характеру врегулювання та має кореляційне відношення, тому що політичні позиції завжди були одними з центральних об'єктів свідомого маніпулювання з боку всіх гравців у спробах влаштування суспільного життя певної країни. Відповідно головним засобом закріплення оновлених символів і правил життєбудівництва стає прагнення влади за рахунок технологічних засобів масової комунікації транслювати актуальні форми світоглядних постулатів молодому поколінню своїх громадян.

Зокрема, Т. Парсонс, як засновник теорії соціальних систем, пропонував шляхи вирішення проблем їх солідарної інтеграції та збереження рівноваги сил у суспільстві, так само у його судженнях освітянський процес претендує на статус одного з пріоритетних чинників у забезпеченні принципу системності в якості основи функціонування соціального порядку. Фактично освіта сьогодні, забезпечуючи трансляцію соціокультурних моделей ціннісно-символічного сприйняття світу, історично сформованих норм і способів життєдіяльності етнонаціональної спільноти, реалізує функцію прийняття інноваційних змін в сфері цивілізаційного поступу, а також вона повинна сприяти системній підтримці соціальної рівноваги у всіх структурах суспільного буття: «у широкому сенсі інноваційна культура як комплексний соціальний феномен — це готовність і здатність суспільства до інновацій у різних сферах співтовариства: науці, управлінні, економіці, освіті, культурі» [9, с. 345]. Зазначена позиція перегукується з основними положеннями освітянської опінії Е. Дюркгейма стосовно розповсюдження найбільш суттєвих наукових надбань у сфері інтелектуальних досягнень завдяки процесу оволодіння професійними компетенціями та виховувати у студентській молоді пізнавальних навичок для подальшої реалізації своїх життєтворчих проєктів [10]. Проте, будучи одним з найпомітніших прихильників структурно-функціонального підходу, Т. Парсонс вважав предметом соціологічного аналізу саме інституціональний аспект соціальної дії, де однією з головних мотиваційних складових визначався освітянський процес набуття соціокультурного досвіду, а також здатності до навчання та опанування цивілізаційних компетенцій сучасного знання. Втім стосовно інноваційного характеру формальної освіти у сфері соціокультурних змін, він пропонував диференційний підхід, а саме включати до навчального курсу тільки той комплекс інновацій, який буде позитивно сприяти укріпленню загальної рівноваги суспільної системи, але, при цьому, необхідно санкціонувати виключення з програми ті інноваційні пропозиції, які

сприятимуть розхитуванню основ сталого соціального порядку та нормативно-управлінську стабільність виконавчих структур. Актуальність своєї позиції він доводив на діяльнішому прикладі колективу на рівні шкільного класу, досліджуючи взаємозв'язок між процесами соціалізації, інтерналізації та диференціації соціокультурної системи. У результаті було сформовану схему системно-функціональної взаємозалежності: шкільний клас аналізується у контексті його функцій по відношенню до школи — школа по відношенню до всієї системи освіти — освітня система у контексті структурно-цілісної взаємодії суспільства [11]. Отож структурно-функціональна традиція констатувала співвідношення між структурою шкільного класу та його функціями у процесі соціалізації та розподілення ролей відповідно до статусних позицій цілісної структури самого суспільства, тим самим акцентувалася увага на інституціональному аспекті соціальної дії.

Сучасною актуальною темою для багатьох дослідників ліберально-демократичних особливостей функціонування сучасних соціально-політичних відносин стає аналіз механізмів захисту прав людини у просторі освітніх послуг, а також можливості рівноправного доступу кожного суверенного індивіда до інтелектуальних здобутків глобалізованого суспільства на всіх рівнях навчального процесу, починаючи з дитинства та протягом всього життя. Наразі К. Бейтер, досліджуючи право на освіту з точки зору реалізації індивідуальних можливостей, зазначає величезний визвольний потенціал навчання, який надає можливість людини на професійній основі розвивати свої здібності до критичного мислення [12]. Окрім того, здійснюючи структурне порівняння множини культурної різноманітності, можемо припустити думку, що розуміння самої культури сприймається як єдине ціле, так само й сучасний рівень освіти, а по-суті, актуальний цивілізаційний рівень розвитку наукового знання, є об'єктивно єдиним для загальноосвітнього процесу в усіх країнах сучасної політичної карти світу. Втім зауважимо, що політична культура формується і транслюється шляхом акультурації, а багаторівневий процес змістовного наповнення феномену соціалізації включає в себе ціннісні орієнтири, політичні переконання та громадянську позицію акторів, виконуючи при цьому стабілізуючу функцію безперервної взаємодії між поколіннями та соціальними групами історично сформованої структури суспільних відносин. Однак достатньо складним завданням традиційно вважається встановлення загальних закономірностей процесів соціалізації, переплетення між собою таких історично стабільних шляхів трансляції інформації як прийняті змалку родинні принципи виховання, релігійне наставництво або використання ідеологічних постулатів з боку правлячих еліт тільки додатково підкреслює слабо виражену автономію акторів у сфері політичної соціалізації. Зазначені традиційні канали передачі світоглядного каркасу процесу соціалізації стосуються, як правило, ідеальних уявлень про державну владу

та позитивного образу правил регламентації суспільних відносин, але вони практично не можуть протистояти зростаючому впливу системного підвищення освітнього рівня сучасної молоді.

У даному контексті необхідно означити відмінність природи функціонування освітнього процесу в тоталітарних державах і динамічних моделях ліберально-демократичних способів керування країною. Ідеальним варіантом реалізації влади будь-якого тоталітарного утворення стає прагнення єдиної партії або диктаторської інституції вивільнити навчально-виховний процес формування молодого покоління від впливу будь-яких плюралістичних підходів і уявлень соціального облаштування у багатолічному глобальному світі. Така позиція достатньо часто набувала в процесі історичного розвитку різноманітних форм «клінічної аномалії», де прикладом можуть бути заклики Гітлера до німців, які вагалися у підтримці його політики, про те, що система виховання Третього Рейху підкорить своєму впливу їх дітей попри будь-що, подібні приклади має історія розвитку китайської системи комуністичного виховання або кодексу майбутнього будівника комунізму в СРСР. Отож система виховання у тоталітарному суспільстві призводить до спрощеного сприйняття політичних дискусій та стає природнім середовищем розповсюдження облуди пропаганди, що забезпечує тотальний контроль державного апарату насилля над світоглядом і життям кожного окремого індивіда. Отож розрив між ідеологічними постулатами та соціальними практиками повсякденного буття кожного суверенного індивіда може стати джерелом соціальних конфліктів всередині тоталітарного суспільства у глобалізованому світі.

Своєю чергою, методи плюралізму та діалогічного підходу у навчально-виховному процесі забезпечують пануючі принципи ліберально-демократичного способу державного регулювання, які забезпечують можливість існування різноманітних факторів впливу на молоду людину та створюють своєрідну соціокультурну конфігурацію освітнього простору, наприклад, об'єднаної Європи: «проблема соціалізації за принципом об'єднання однодумців (*partisan socialization*) набуває справжнього смислу лише в країнах, які допускають плюралізм переконань і позицій. Для того, щоб такі переконання могли розвиватися, не порушуючи згуртованість групи, необхідно досягти консенсусу позицій у відношенні самих фундаментальних норм» [13, с. 118]. Приймаючи безпосередню участь у складі групи фахівців з аналізу практичного застосування міжнародного механізму захисту порушених прав в сфері освіти, авторкою проводилися дослідження стосовно можливостей конкретних напрямків оптимізації, адаптації та впровадження рекомендацій після реалізації низки пілотних проектів у країнах ЄС. З'ясувався предмет звернень, суть конкретної справи, досліджувалися результати проведеної роботи ЄСПЛ за час його діяльності

стосовно таких претензій як порушення правил *вступу* до ВНЗ, позбавлення права на освіту через позбавлення волі, через відмову перевести дітей на домашнє навчання через релігійні переконання, порушення права на освіту за етнічною ознакою та було констатовано відсутність порушень міжнародного законодавства в галузі освіти в усіх проаналізованих скаргах у таких країнах як Австрія, Греція, Чеська Республіка, Італія, Німеччина.

Необхідно звернути увагу на те, що загальний обсяг скарг до ЄСПЛ за весь час його існування, як міжнародного органу захисту прав на освіту, дотепер є досить невеликим. Наразі аналіз архіву рішень ЄСПЛ дозволяє підтвердити відсутність звернень саме від українців, що має цілий виправданий комплекс причин: по-перше, неналежний рівень поширення інформації про діяльність ЄСПЛ серед громадян України; по-друге, невідповідність окремих положень національного законодавства нормам Конвенції про захист прав людини й основних свобод; по-третє, відсутність практики виконання подібних судових рішень та особливості функціонування правоохоронної системи. Крім того, додатково можна припустити, що у момент воєнного стану увага українців зосереджена на ситуації збройного протистояння з російською федерацією, а протидія порушенням прав у сфері освіти не є пріоритетним завданням для громадянського суспільства. Водночас результати розгляду справ ЄСПЛ мають великий позитивний вплив на розвиток системи міжнародно-правового захисту прав людини, тобто поява нових зразкових рішень створює нові прецеденти, що, у свою чергу, заповнює прогалини в національному законодавстві щодо можливих порушень в освіті. Основними визначаються такі типи порушень в освіті, як порушення права національних меншин на освіту, неспроможність забезпечити повноцінне функціонування інклюзивної освіти, дискримінація людини в освітньому процесі через певні психічні відхилення тощо. Отож результати нашого дослідження виявили декілька механізмів міжнародного права для захисту прав людини в освіті, а сам термін «механізм міжнародного права» означає мережу міжнародних інституцій, структури яких працюють над забезпеченням дотримання або відновлення міжнародних стандартів у сфері прав людини та свобод у разі їх порушення [14].

Окремо необхідно звернути увагу на аналіз системних порушень у захисті прав людини на освіту в умовах глобального регулювання через міжнародні механізми моніторингу, покращенню системи нагляду та захисту. Відповідно встановлено, що міжнародне право прийняло низку механізмів, включаючи положення про визнання кримінальним будь-який акт, який може завдати шкоди людині, незалежно від того, чи вчинено фізичне насилля над людиною, чи було порушення його гідності або релігійних переконань [15]. Отож було визнано, що подальший розвиток права людини на освіту та формування єдиного європейського правового

простору вимагає фактичного визнання на рівні національних публічних наказів того, що ЄСПЛ є конституційним інструментом європейського публічного порядку [16].

Своєю чергою, смыслом традиційного розуміння процесу формування соціальних інституцій завжди вважалося системно-процедурне закріплення історично сформованих соціокультурних моделей та нормативно-правових принципів, а також поведінкових правил, статусів і ролей суб'єктів діяльності з метою задоволення певних потреб суспільного розвитку. Відповідно інституційними ознаками системного освітнього процесу можемо виділити принципи і зразки формування освітніх програм, символічно-культурні особливості зовнішніх форм організації навчально-пізнавального процесу, внутрішній кодекс регламентації поведінки учнів тощо. Окремої уваги заслуговує політико-ідеологічний дискурс освітнього процесу в умовах демократизації суспільних відносин сучасного співтовариства — це академічна свобода, доступність і рівність у залученні всіх бажаних представників молодого покоління до сучасних технологій у процесі навчання та застосування інноваційних винаходів. Таке усвідомлення свого діяльнісного «Я» надає можливість соціальному суб'єкту діяльності ефективно поєднувати індивідуальну автономію, свободу дії та набутий сучасний капітал знань, розвиваючи тим самим історичну платформу феномену самосвідомості. Отож історична мозаїка соціокультурних умов вітчизняного державотворення загострює процес громадянського сприйняття суспільного ідеалу й, відповідно, ускладнює шлях особистісного прагнення людини до самовизначення та самореалізації вже у новому світі цифрової комунікації. Незмінними залишаються гостре відчуття соціальної справедливості та правової захищеності, прагнення рівних стартових умов для досягнення високого суспільного статусу, де головним пріоритетом стає доступ до якісної освіти, тому можемо визначити такі соціальні функції сучасного освітнього процесу: 1) він забезпечує процес накопичення та передачу багатогранного соціального досвіду цивілізаційного поступу людства завдяки довготривалій трансляції історичних ціннісно-смыслових значень символіко-культурних систем і нормативно-інституційних поведінкових моделей; 2) формує конкурентне середовище для таких дієвих особистостей з відповідними професійними компетенціями і соціальним статусом, які б відповідали вимогам цифрових інноваційних перетворень та активної академічної мобільності; 3) створює умови для ідейно-політичної соціалізації молоді діючої особи та його адаптації до внутрішньої динамічної структури соціокультурних ціннісних орієнтацій, поведінкових норм і державотворчих процесів у світі жорсткої конкурентної боротьби за розподіл життєвих ресурсів на рівні світового господарства. Як підсумок, можемо наголосити на тому, що процес політичної соціалізації полягає у забезпеченні безперервного розвитку технологій здійснення державних владних

функцій впродовж тривалого історичного періоду, тоді як ефективність функціонування освітнього процесу визначається його здатністю забезпечити трансляцію і закріплення на рівні свідомого сприйняття наступними поколіннями політично-зафіксованої системи цінностей та нормативно-правових моделей повсякденних практик з метою постійного відтворення пануючого соціального порядку у часі.

Висновки

У відповідності до поставленої мети та визначених завдань авторкою було, по-перше, встановлено соціокультурні механізми трансляції досвіду національних здобутків попередніх поколінь до виховного процесу та соціальних практик своїх дієвих нащадків у вигляді процедурних видозмін і інноваційних освітніх засобів у процесі політичної соціалізації майбутніх громадян суверенного державницького простору; по-друге, виявлено дієві способи дотримання та контролю сучасних міжнародних правових норм із захисту прав і свобод людини у сфері освіти, а також можливості рівноправного доступу кожного суверенного індивіда до інтелектуальних здобутків глобалізованого суспільства на всіх рівнях навчального процесу; по-третє, здійснено соціально-філософський аналіз феномену критичного мислення як стратегічного ресурсу професійної діяльності людини в умовах актуальних форм політичної соціалізації та нових реалій постіндустріальної архітекτονіки світового господарства; по-четверте, констатовано, що повсякденні соціальні практики у сучасному соціумі постійно вимагають від дієвої особистості прийняття складної комбінації одночасних рішень, можливість забезпечення яких криється в інтелектуально-освітньому досягненні природи, структури та функціональності інноваційного стилю життєдіяльності в усьому різноманітті її вимірів; по-п'яте, з'ясовано, що механізм дискурсивних політико-ідеологічних практик освітнього процесу в умовах демократизації суспільних відносин сучасного спільноосвіту включає такі складові як академічна свобода, доброчесність, визнання плюралізму думок, доступність і рівність у залученні всіх бажаючих представників молодого покоління до сучасних технологій навчання із застосуванням інноваційних винаходів. Окремо проаналізовано ситуацію, яка підтверджує думку, що переважна більшість представників наукового співтовариства визнає той факт, що мирна політика діалогового спілкування переживає соціально-політичну кризу та потребує новітніх методів всебічної кореляції міжнародної колективної взаємодії заради єдиного планетарного діалогу, тому визначено актуальність діяльнісних рішень з боку керівництва ЄС стосовно принципової позиції про забезпечення програмного навчання та дотримання рівноправного доступу молоді до інноваційних інтелектуальних здобутків планетарного масштабу — це розширює смислового значення самої категорії освіти, яка внутрішньо була поєднана з системними

змінами в інституційних і морально-практичних сферах реалізації державницьких позицій кожної окремої країни глобалізованого світу.

Головним є положення про те, що дискурс-позиція культури політичної освіти характеризує ідеологічні переконання, ідеї суспільного розвитку, ціннісні аспекти повсякденних соціальних практик, які переважали в державі у конкретно-визначені періоди цивілізаційного поступу. Освітній чинник політико-правового виховання визначає громадянську позицію молодих людей, впливає на форми їх соціальної активності, набуває статус базової засади процесу політичної соціалізації дієвої особистості у відповідній системі державного будівництва. У результаті проведеного аналізу процесу політичної соціалізації молоді освітніми способами навчання та виховання, було доведено такі наукові опінії: 1) феномен соціалізації включає в себе ціннісні орієнтири, політичні переконання та громадянську позицію акторів, виконує стабілізуючу функцію безперервної взаємодії між поколіннями та соціальними групами історично сформованої структури суспільних відносин, а також він забезпечує актуальний цивілізаційний рівень розвитку наукового знання, який є об'єктивно єдиним для загальноосвітнього процесу в усіх країнах сучасної політичної карти світу; 2) традиційні засоби трансформації світоглядного каркасу етнонаціонального буття певної країни в процесі політичної соціалізації молоді стосуються, як правило, ідеальних уявлень про державну владу та позитивного образу правил необхідної регламентації суспільних відносин, які вже сьогодні не можуть протистояти зростаючому впливу системного підвищення освітнього рівня сучасної дієвої особи; 3) процес пізнавального привласнення знань й навичок критичного мислення сучасним фахівцем стимулює процес самоактуалізації природніх якостей особистості, а також визначає основою інтелектуальної діяльності ідею відкритості соціального простору для новітніх інноваційних підходів з акцентом на дієвий результат. Варто зазначити, що конфігурація політичної соціалізації дієвої особистості має комплексний і багатогранний характер, вона включає в себе як схеми виховання дитини та молодої людини на рівні сім'ї, школи та вишу, так й рівень впливу таких суспільних інституцій як політичні партії, релігійні організації, профспілки, різноманітні громадські асоціації та професійні спілки і т. д., тому соціалізація особистості включає в себе великий сегмент політичної складової як фактору відтворення соціального порядку на принципах засвоєння культурно-символічних норм і кодів етнонаціонального цивілізаційного поступу.

Список посилань

1. Турен А. Повернення дівця. Київ: Альтерпрес, 2003. 320 с.
2. Іванишин П. Ідеологія і держава: націософська інтерпретація: монографія. Тернопіль: Крила, 2022. 534 с.

3. Council Directive 85/7/EEC of 19 December 1984 amending a first series of Directives on the approximation of the laws of the Member States in the foodstuffs sector, as regards the involvement of the Standing Committee for Foodstuffs. EUR-Lex: web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1985/7/oj>
4. Фуко М. Наглядати й карати: Народження в'язниці. Київ: Основи, 1998. 392 с.
5. Філософія науки і культури: словник / За ред. Н. В. Хамітова. Київ: КНТ, 2024. 437 с.
6. Easton D.A. Systems Analysis of Political Life. New York, 1965. 536 p. URL: <https://archive.org/details/systemsanalysis000east/page/n5/mode/2up>
7. Рансьєр Ж. Учитель — незнайко. П'ять уроків із розкріпачення розуму. Київ: Ніка-Центр, 2014. 168 с.
8. Bourdieu P., Passeron J.-C. Reproduction in Education, Society and Culture. London: Sage, 1990. 244 p. URL: https://monoskop.org/images/8/82/Bourdieu_Pierre_Passeron_Jean_Claude_Reproduction_in_Education_Society_and_Culture_1990.pdf
9. Старовойт О. В. Філософські засади формування інноваційної культури: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 383 с.
10. Durkheim E. Education and sociology. New York: Free Press, 1956. 176 p. URL: <https://archive.org/details/educationsociolo000odurk/page/n5/mode/2up>
11. Parsons T. The school class as a social system: Some of its functions in American society // Harvard Educational Review. 1959/ №29. P. 297-318.
12. Beiter K. Why neoliberal ideology, privatisation, and other challenges make a reframing of the right to education in international law necessary. The International Journal of Human Rights. 2021. № 27(3). P. 425-470. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2022.2131773>
13. Dogan M., Pélassy D. How to compare nations: strategies in comparative politics. Chatham: Chatham House, 1990. 228 p. URL: <https://archive.org/details/howtocomparenatio0odoga>
14. Efficiency of International Law Mechanisms for Human Rights Protection in Education / O. Banchuk-Petrosova et al. Journal of Lifestyle and SDGs Review. 2025. Vol. 5(2). e02933. URL: <https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v5.n02.pe02933>

15. Hamad A., Jannial J., Indriyani R. Mechanisms of the legal protection of human rights in global regulation. *Human Rights in Global South*. 2022. № 1(2). P. 145-157. URL: <https://doi.org/10.56784/hrgs.vi12.31>
16. Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms as a constitutional instrument of European Public Order / A. Grynchak et al. *Public Organization Review*. 2022. № 23. P. 825-838. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11115-021-00583-9>

References

1. Turen, A. (2003). *Return of an Agent*. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
2. Ivanyshyn, P. (2022). *Ideology and the State: A Nationalist Interpretation*. Monograph. Ternopil: Kryla [in Ukrainian].
3. Council Directive 85/7/EEC of 19 December 1984 amending a first series of Directives on the approximation of the laws of the Member States in the foodstuffs sector, as regards the involvement of the Standing Committee for Foodstuffs. *eur-lex.europa.eu*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1985/7/oj>.
4. Foucault, M. (1998). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
5. *Philosophy of Science and Culture: Dictionary* / Ed. by N. V. Khamitov (Ed.). (2024). Kyiv: KNT [in Ukrainian].
6. Easton, D.A. (1965). *Systems Analysis of Political Life*. New York. URL: <https://archive.org/details/systemsanalysis00east/page/n5/mode/2up>
7. Ransier, J. (2014). *The Ignorant Schoolmaster: Five Lessons in Intellectual Emancipation*. Kyiv: Nika-Center [in Ukrainian].
8. Bourdieu, P., Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage. URL: https://monoskop.org/images/8/82/Bourdieu_Pierre_Passeron_Jean_Claude_Reproduction_in_Education_Society_and_Culture_1990.pdf
9. Starovoit, O.V. (2015). *Philosophical Foundations of the Formation of Innovative Culture: Monograph*. Kyiv: Publishing House of the National Pedagogical Dragomanov University [in Ukrainian].
10. Durkheim, E. (1956). *Education and sociology*. New York: Free Press. URL: <https://archive.org/details/educationsociolo00odurk/page/n5/mode/2up>.

11. Parsons T. (1959). The school class as a social system: Some of its functions in American society // *Harvard Educational Review*, 29, 297-318 [in English].
12. Beiter, K. (2021). Why neoliberal ideology, privatisation, and other challenges make a reframing of the right to education in international law necessary. *The International Journal of Human Rights*, 27(3), 425-470. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2022.2131773>
13. Dogan, M., Pélassy, D. (1990). How to compare nations: strategies in comparative politics. Chatham: Chatham House. URL: <https://archive.org/details/howtocomparenationoodoga>
14. Banchuk-Petrosova, O. et al. (2025). Efficiency of International Law Mechanisms for Human Rights Protection in Education. *Journal of Lifestyle and SDGs Review*, 5(2), e02933. URL: <https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v5.n02.pe02933>
15. Hamad, A., Jannial, J., Indriyani, R. (2022). Mechanisms of the legal protection of human rights in global regulation. *Human Rights in Global South*, 1(2), 145-157. URL: <https://doi.org/10.56784/hrgs.v1i2.31>
16. Grynchak A. et al. (2022). Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms as a constitutional instrument of European Public Order. *Public Organization Review*, 23, 825-838. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11115-021-00583-9>

Zorina Vykhoivanets

Candidate of Philosophical Sciences/PhD

Teacher of the Department of Foreign Languages

National Pirogov Memorial Medical University (Vinnitsya, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-1653-5873>

e-mail: zarina.vyhovanec@gmail.com

**THE DISCOURSE POSITION ON POLITICAL EDUCATION AS
A TOOL FOR SHAPING THE INNOVATIVE CULTURE FOR A
SOCIAL ACTOR**

Abstract

The article provides a socio-philosophical analysis of the ways in which discursive and political-ideological practices in education involve social actors in state-building processes in a world of new opportunities. The sociocultural mechanisms of transferring the experience of previous generations' national achievements to the educational process and social practices of their active descendants in the form of procedural changes and innovative educational tools in the process of political socialisation of future citizens of a sovereign state were analysed. Effective ways of complying with and monitoring modern international legal norms for the protection of human rights and freedoms in the field of education have been identified, as well as opportunities for equal access for every sovereign individual to the intellectual achievements of a globalised society at all levels of the educational process. The situation has been analysed separately, confirming the opinion that the overwhelming majority of representatives of the scientific community recognise the fact that the peaceful policy of dialogue is undergoing a socio-political crisis and requires new methods of comprehensive correlation of international collective interaction for the sake of a single planetary dialogue.

The main provisions of the conclusion state the following: firstly, that the discourse position of political education culture characterises the ideological beliefs, ideas of social development, and value aspects of everyday social practices that prevailed in the state during a specific period of civilisational

progress; secondly, the educational aspect of political and legal education influences the civic position of young people, shapes the forms of their social activity, and establishes the status of a basic foundation for the process of political socialisation of an active personality in the relevant system of state building. The following research opinions have been proven: 1) the phenomenon of socialisation includes value orientations, political beliefs and civic positions of actors, performs a stabilising function of continuous interaction between generations and social groups of a historically formed structure of social relations; 2) ensures the current civilisational level of scientific knowledge development, which is objectively uniform for the general education process in all countries of the modern political map of the world; 3) traditional channels for transmitting the worldview framework of the socialisation process usually relate to idealised notions of state power and a positive image of the rules governing social relations, and are no longer able to counteract the growing influence of the systematic improvement in the educational level of today's youth; 4) the process of cognitive acquisition of knowledge and critical thinking skills by a highly educated specialist has been shown to stimulate the process of self-actualisation of his natural qualities and it has been defined as fundamental basis of intellectual activity, as the idea of openness of social space to the latest innovative approaches with an emphasis on effective results.

Keywords: educational resource; innovative personality culture; social agent of activity; discursive practices; political socialisation; critical thinking; professional competences; modern knowledge capital.

Надійшла до редакції 12.10.2025

Прийнято до друку 23.11.2025

Оприлюднено 29.12.2025